

Categoria gramaticală a determinării – elemente în litigiu

Lavinia Dălălău (Nasta)*

The Grammatical Category of Determination – Disputed Elements

Abstract:

The present article addresses the controversial issues within the category of determination in Romanian language. The focus of this study will be aimed towards three important aspects: the name of the category, the members of the paradigm and the lexico-grammatical class to which this category belongs.

Keywords: grammatical category, terminology, members of the paradigm, noun, verb

0. Din a doua jumătate a secolului trecut, lingviștii români au adăugat la inventarul categoriilor gramaticale și determinarea. Dacă la început opiniile privitoare la noul concept erau unitare, pe măsura înmulțirii studiilor, părerile au devenit tot mai diversificate, făcându-se loc interpretărilor și controverselor. Acest lucru ne-a determinat să semnalăm principalele elemente în litigiu care privesc noua categorie gramaticală, elemente pe care gramaticile contemporane nu le-au avut în vedere.¹

Pentru a putea defini o categorie gramaticală, ar trebui mai întâi să se cunoască exact cărei/ căror clase lexico-gramaticale îi aparține (substantiv, verb, adjectiv etc.), denumirea (gen, număr, caz, persoană, mod, timp)² și numărul membrilor. Dacă în cazul celorlalte categorii gramaticale aceste aspecte sunt, prin tradiție, bine stabilite, fără posibilitatea interpretărilor, nu același lucru se întâmplă cu determinarea, categorie care întâmpină divergențe la nivelul fiecăruia dintre cele trei aspecte amintite.

În continuare, ne propunem să prezentăm cele trei elemente discutabile care privesc noua categorie gramaticală, precizând încă de la

* PhD Candidate, Faculty of Letters, “Babeș-Bolyai” University of Cluj-Napoca, lavinia.dalalau@yahoo.com

¹ În studiul de față, vom semnală exclusiv elementele discutabile, nu vom avea în vedere părerile și definițiile unitare, lucru de care s-a ocupat GALR.

² Nu avem în vedere gradul de comparație și diateza, categorii gramaticale discutabile.

început că în lingvistica românească există două direcții de interpretare a categoriei în discuție: (1) categorie gramaticală specifică numelui și (2) categorie gramaticală extinsă la verb.

1. Categorie gramaticală specifică numelui

Odată cu apariția studiilor în care se pledează pentru integrarea articolului în rândul morfemelor, Paula Diaconescu (Diaconescu, 1961: 163–169; Idem, 1970: 80) și Valeria Guțu Romalo (Guțu Romalo, 1967: 225–236; Idem, 1968: 77–81; Iordan, Guțu Romalo, Niculescu, 1967: 166–179) aduc în discuție o nouă accepție a determinării, considerând că aceasta reprezintă a patra categorie gramaticală a numelui. Inovația, care constă nu în excluderea articolului dintre părțile de vorbire și încadrarea lui în rândul morfemelor³, ci în afirmarea unei noi categorii gramaticale a numelui, cunoaște o extindere neașteptată. Cei mai mulți preiau teoria determinării așa cum este prezentată de cele două inițiatoare, însă sunt și lingviști care prelucrează noul concept, aducând modificări terminologice și/ sau de clasificare a membrilor din paradigmă.

1.1. Probleme de natură terminologică

Primul obstacol în definirea noii categorii îl reprezintă denumirea. Valeria Guțu Romalo și Paula Diaconescu au propus conceptul de „determinare”, fără vreun alt calificativ, menționând că se poate manifesta lexical sau gramatical. Ulterior, adepții acestei teorii au susținut că este nevoie de o specializare terminologică, de aceea, fie au recomandat un alt concept, fie l-au completat pe primul. Amintim lingviștii care nu au fost de acord cu denumirea propusă de cele două autoare.

(1) Pentru a face distincție între determinarea de la nivelul sintactic și determinarea de la nivelul morfologic, Iorgu Iordan și Vladimir Robu propun o rafinare terminologică, vorbind despre o *determinare liberă* și despre o *determinare minimală*. Prin determinarea liberă, se referă la determinarea în accepția clasică a termenului, în timp ce prin determinarea minimală se înțelege funcția caracteristică relației dintre un lexem determinat (adică regent) și un morfem determinant minimal care are ca mijloc de expresie articolul (Iordan, Robu, 1978: 344). În concepția celor doi lingviști, un nume determinat de articol formează o sintagmă primară/ minimală, o sintagmă-cuvânt, o sintagmă legată care

³ În limba română, articolului i se recunoaște statutul de morfem înainte de dezbateră pe tema determinării. A se vedea în acest sens Ciorănic, 1953: 83 („noi credem că în limba română articolul hotărât trebuie considerat morfem”), și Iacob, 1957: 17 (articolul „devenit de fapt un morfem”).

poate fi individualizată în diferite grade (*Ibidem*: 355), în funcție de tipul de articol care însoțește substantivul.

(2) Gh. Constantinescu-Dobridor (1998: s.v. *determinare*) deosebește **determinarea concretă**, „realizată cu ajutorul unor cuvinte care dispun de sens lexical”, de **determinarea abstractă**, „realizată cu ajutorul unor cuvinte care nu dispun de sens lexical, ci numai de o semnificație gramaticală”. Pentru această denumire pledează și Ștefan Găitănanu, cu precizarea că acesta consideră determinarea abstractă o categorie semigramaticalizată (Găitănanu, 1998: 64).

Observație. În concepția lui G. G. Neamțu, aceste diviziuni ale determinării sunt discutabile și complică lucrurile, „deoarece nu există două categorii gramaticale ale determinării” (Neamțu, 2014: 280) pentru care să fie nevoie de o rafinare terminologică, ci există doar determinare despre care se poate vorbi la diferite niveluri ale limbii.

(3) Ținând cont de nivelul la care este plasată determinarea, Dumitru Irimia vorbește despre o **determinare categorială/ determinare morfologică/ determinare categorial-morfologică** în opoziție cu alte două tipuri de determinare: **sintactică** (relație sintactică de subordonare/determinare) și **lexicală** (în cazul substantivelor proprii) (Irimia, 1997: 57–58). Lingvistul merge mai departe cu selecția terminologică, deosebind în cadrul determinării categorial-morfologicedouă subtipuri: **determinarea minimă**, exprimată prin articolul nedefinit, și **determinarea maximă**, exprimată prin articolul definit (*Ibidem*: 54–55).

(4) În lucrarea *Nominalitatea în limba română*, Ana Vărăjitoru se arată refractară conceptului în discuție. Autoarea reproșează cuvântului „determinare” faptul că „are un sens prea general pentru a putea fi folosit pentru această semnificație specială” (Vărăjitoru, 1998: 64). Termenul pe care îl propune este „nominalitate”, susținând că „exprimă apropierea conținutului acestei categorii gramaticale de esența substantivului” (*Ibidem*).

Observație. Ana Vărăjitoru alege în schimbul unui termen „cu sens prea general” un altul despre care nu putem spune că are un sens particular/ individual, întrucât, în limba română, în categoria nominalului intră atât substantivul, cât și substitutele sale, pronumele și numeralul. Conform *GALR*, „nominalul” nu este sinonim cu „substantiv”, ci „substantivul” este inclus în „nominal” (*GALR*, 2005: 73). Astfel, acceptând această denumire, s-ar putea înțelege că **nominalitatea** este o categorie caracteristică nu doar substantivului cum și-a dorit autoarea, ci oricărui termen nominal. Prin urmare, noțiunea propusă nu este întocmai satisfăcătoare.

(5) Un alt oponent al conceptului de „determinare” este Alexandru Toșa. Acesta e de părere că „determinarea e o operație logică, limitată la noțiunile ordinate, necuprinzând speciile infime, noțiuni exprimate în mare număr de substantivele românești articulate” (Toșa, 1997: 6). Astfel, cercetătorul propune denumirea de „individualizare”, deoarece conceptul „operează și asupra speciilor infime” (*Ibidem*), păstrând opozițiile din cadrul paradigmei determinării așa cum sunt prezentate de Valeria Guțu Romalo. Într-un studiu polemic la adresa unei lucrări care aparține Anei Vrăjitoru, Mihail Oprescu, la fel ca Toșa, numește articolul „instrument al individualizării” (Oprescu, 1996: 27–29).

Observație. În opinia lui Șt. Iacob, articolul trebuie integrat în rândul morfemelor, dar nu trebuie considerat morfem al individualizării. În plus, autorul nu validează existența unei categorii gramaticale a determinării, ci susține că determinarea ar fi ceva supracategorial care se poate realiza „calitativ, cantitativ sau în ambele chipuri” (Iacob, 1957: 14) atât la nivel sintactic, cât și la nivel morfologic. În acest sistem, articolul, ca morfem, ocupă o „funcțiune specifică în cadrul procesului de *determinare cantitativă* [s.n. – L. N.] a noțiunii, și anume aceea de a arăta întregul, adică integritatea noțiunii când are formă singulară și totalitatea ei când are formă plurală” (*Ibidem*: 18).

În urma celor prezentate, observăm că cea de-a patra categorie gramaticală întâmpină dificultăți încă de la denumirea ei, iar fiecare concept propus este combătut ulterior din diferite motive. Deși există o varietate de noțiuni pentru numirea aceleiași categorii, ori de câte ori ne vom referi în acest studiu la cea de-a patra categorie a numelui vom utiliza termenul de „determinare”, nu pentru că am fi de acord cu acest concept, ci pentru că este cel mai larg răspândit.

1.2. Numărul membrilor categoriei gramaticale a determinării

Un alt aspect controversat care privește subiectul în discuție este reprezentat de membrii care compun paradigma determinării. Numărul acestora diferă de la un autor la altul sau chiar în studiile aceluiași autor, după cum urmează:

(1) Categoria determinării formată dintr-un singur membru.

Această teorie este amintită, dar nu fără anumite rezerve, de G. G. Neamțu într-un studiu în care dovedește cu argumente convingătoare inexistența articolului nehotărât în limba română (Neamțu, 2014: 120–127). În urma observațiilor din acest studiu, autorul menționează că „în măsura în care – și numai dacă – se poate vorbi în română de o categorie a determinării (minimale), exclusiv morfologice, aceasta ar fi numai definită și ar corespunde, în linii mari, articulării cu articol hotărât” (*Ibidem*: 127). Ideea profesorului Neamțu este preluată, susținută și

dezvoltată într-o lucrare amplă de către Maria Aldea. Pe parcursul lucrării, lingvistica clujeană amintește în repetate rânduri că, în plan morfemic, determinarea este realizată prin articolul definit, urmând ca în finalul lucrării să reafirme „existența categoriei gramaticale a determinării în limba română, a patra categorie gramaticală a substantivului, categorie reprezentată prin articolul hotărât” (Aldea, 2006: 229).

(2) Categoria determinării formată din doi membri: articolul nehotărât și articolul hotărât.

Chiar dacă într-o primă fază afirmă că „există motive să considerăm determinarea categorie gramaticală, după cum altele ne-ar putea servi ca obiecții” (Coja, 1969: 180), Ion Coja ajunge la concluzia că opozițiile determinative ar trebui reduse la articulat hotărât – articulat nehotărât, în timp ce „nedeterminarea n-are ce căuta în cadrul...determinării”, deoarece „zero nu poate fi termen al unei opoziții” (*Ibidem*).

Acestei opinii i se alătură și G. G. Neamțu⁴ după ce neagă nedeterminării statutul de membru în paradigma determinării, menționând că determinarea este binară, adică „funcționează prin doi membri (determinat definit – determinat nedefinit) și are ca morfeme articolul hotărât și articolul nehotărât, calitate în care ele sunt morfeme ale determinării (definite, respectiv nedefinite)” (Neamțu, 2014: 271).

Despre existența unei singure opoziții (articol nehotărât – articol hotărât) în cadrul determinării vorbește și Ana Vrăjitoru, susținând că „existența sistemului paradigmatic de opoziții dezvoltat prin articularea substantivului cu articol hotărât sau nehotărât și în care se realizează o corespondență perfectă între semnificant și semnificat constituie un argument pentru afirmarea existenței categoriei gramaticale a determinării”(Vrăjitoru, 1995: 7).⁵

(3) Categoria determinării formată din trei membri: articolul hotărât, articolul nehotărât și articolul zero.

Această opinie este împărtășită de cei mai mulți lingviști, fiind preluată inclusiv în *GALR* și *GBLR*. Paula Diaconescu (1961: 163–169) și Valeria Guțu Romalo (1967: 225–236) sunt cele care vorbesc pentru prima oară în limba română de existența unui sistem triadic de opoziții în cadrul categoriei gramaticale a determinării, și anume: nedeterminat – determinat nehotărât, nedeterminat – determinat hotărât, determinat

⁴ În articolul *Observații pe marginea conceptelor de „articol” și „determinare”* (Neamțu, 2014: 270–281), lingvistul reinterpretează teoria determinării, ajungând la alte concluzii față de Neamțu, 2014: 120–127.

⁵ Ulterior, lingvistica reconsideră paradigma „nominalității”, afirmând existența a trei membri (Vrăjitoru, 1998: 65).

nehotărât – determinat hotărât. La ora actuală, paradigma trihotomică a determinării rămâne cea mai răspândită.

(4) **Categoria determinării (numită, de fapt, „categoria individualizării”) formată din patru membri: articolul hotărât, articolul nehotărât, articolul posesiv și articolul genitival.**

Sistemul cvadripartit al paradigmei individualizării este adus în discuție de Alexandru Toșa (1983: 44–45), deși într-un studiu puțin mai vechi (Toșa, 1977: 6) sublinia că individualizarea morfologică este alcătuită din trei membri. Considerând că articolul este parte de vorbire și morfem în același timp, autorul este de părere că „din punctul de vedere al raportului dintre cele două laturi ale semnului lingvistic, le *signifiant* și le *signifié*, articolele românești (toate tipurile și în toate contextele în care apar) sunt morfeme, indici, mărci, expresii ale individualizării” (Idem, 1983: 44).

(5) **Categoria determinării formată din șase membri: articolul hotărât, articolul nehotărât, articolul genitival (posesiv), articolul demonstrativ, articolul invariabil „alde” și articolul zero.**

În concepția lui Iorgu Iordan și a lui Vladimir Robu, în categoria gramaticală a determinării (minimale) intră toate cele patru tipuri de articole, pe care le consideră o clasă de morfeme: un articol dependent, cel hotărât, și trei articole semiindependente, articolul nehotărât, articolul genitival (posesiv), articolul demonstrativ (Iordan, Robu, 1978: 344). La acestea mai adaugă articolul zero „pentru a putea asigura funcția opozițiilor în cadrul sistemului paradigmatic al numelui” (*Ibidem*: 355). De asemenea, cei doi lingviști tind să creadă că inclusiv „alde este un determinant minimal semiindependent, formând sintagmă primară cu numele determinant” (*Ibidem*, 1978: 361).

(6) **Categoria gramaticală a determinării formată din opt membri.**

Petru Zugun amplifică inventarul de morfeme care compun categoria gramaticală a determinării și, alături de cei trei membri specificați de Valeria Guțu Romalo, propune alte cinci morfeme structurale: vocalizarea, devocalizarea, substituția de semivocale, deplasarea accentului, restructurarea silabică. Prin aceste modificări de ordin fonetic-fonologic „expresia categoriei determinării, este redundantă, articolul hotărât enclitic, morfemul principal, fiind dublat sau triplat de morfemele precizate” (Zugun, 1995: 172).

Oscilația numărului de membri (de la unu la opt) care alcătuiesc paradigma determinării și reconsiderările succesive, de multe ori în cadrul operei aceluiași autor, reprezintă un motiv în plus pentru care ar trebui să privim cu scepticism această categorie inedită.

2. Categorie gramaticală extinsă la verb

Categoria gramaticală a determinării este extinsă de unii lingviști și la alte părți de vorbire, mai precis la verb. La această clasă lexico-gramaticală, morfemele noii categorii gramaticale sunt, evident, diferite față de morfemele determinării substantivale. Mai mult, autorii care vorbesc despre categoria determinării la verb nu au o părere comună cu privire la mijloacele de expresie, de aceea am decis să prezentăm în continuare opiniile celor trei lingviști care susțin această teorie:

(1) Mihaela Mîinea separă adverbele „care se raportează direct la momentul actual, adică la zero deictic” (*ieri, azi, mâine*), de cele care „realizează localizarea temporală în funcție de un alt punct decât zero deictic, din sfera de timp a viitorului sau a trecutului” (*poimîne, răspoimîne, alaltăieri*) (Mîinea, 1969: 532). În privința celor din urmă (*poimîne, răspoimîne, alaltăieri*), se spune că sunt compuse din două segmente: segmentul bază (*mîne, ieri*), care guvernează timpul verbului, și segmentul prim (*poi-, răs-, alaltă-*), care este impus de timpul verbal. Această relație aparține dintre verb și segmentul prim „pledează pentru interpretarea acestuia din urmă ca morfem gramatical al determinării verbale” (*Ibidem*: 535). Altfel spus, autoarea consideră segmentele prime *poi-, răs-, alaltă-* drept morfeme ale determinării verbale.

Observație. Pentru a susține categoria gramaticală a determinării la verb, Mihaela Mîinea sacrifică mai multe legi ale gramaticii: prefixul lexical este numit morfem gramatical, adverbul se raportează pe segmente lexicale (prefix și radical) la verb, segmentele lexicale din structura aceluiași adverb se raportează în mod diferit la verb (baza este considerată un fel de termen regent, iar prefixul este considerat un fel de termen subordonat, iar verbul, în relație cu același cuvânt, îndeplinește pe rând rolul de termen subordonat și regent). În plus, ar trebui să admitem, potrivit celor spuse de cercetătoare, că în structura *vine poimîne* am avea cel puțin două sintagme: *vine mîne, vine –poi* și, eventual, *poi– mîne*. Acest lucru ar atrage după sine alte interpretări păguboase: mijlocul de subordonare (expresia relației) și denumirea raportului dintre așa-zisii termeni.

(2) O altă lingvistă care demonstrează într-o manieră proprie existența categoriei gramaticale a determinării la verb este Elena Dragoș. Aceasta nuanțează faptul că actualizarea, caracteristica recunoscută a articolului, este, de fapt, o trăsătură specifică verbului care dispune de marca de timp (prezent). Această remarcă, dincolo de faptul că apropie clasa numelui de cea a verbului, conduce „la aprecierea existenței categoriei determinării și dincolo de nume, la verb, de

exemplu” (Dragoș, 2007: 137). Dacă, în cazul numelui, articolul este cel care dispune de calitatea de referențializare, în cazul verbului, persoana și timpul clasează referențialitatea (*Ibidem*: 137–138). Concluzia la care ajunge autoarea este că „această categorie gramaticală a determinării este ilustrativă pentru verb, în fond, el fiind purtătorul cel mai avizat al determinării temporale” (*Ibidem*: 137).

Observație. Încercând să evidențieze asemănarea dintre nume și verb, în ce privește categoria gramaticală a determinării, Elena Dragoș pierde din vedere (voit sau nu) un lucru esențial: categoria gramaticală a determinării la nume are ca mijloace de expresie elemente proprii (= articolul), în timp ce categoria gramaticală a determinării verbale are ca mijloace de expresie alte categorii gramaticale: persoana și numărul (se vorbește despre „sincretismul desinențelor personale cu morfemul de timp”) (*Ibidem*: 137). Acest lucru ne aduce în fața unei alternative:

a) fie infirmăm ipoteza Elenei Dragoș, susținând că mijloacele de expresie a unei categorii gramaticale sunt flectivele, nu alte categorii gramaticale;

b) fie afirmăm (parțial) cele spuse de cercetătoare, cu precizarea că determinarea nu este o categorie gramaticală, ci este o categorie superioară (alta decât gramaticală, urmând să stabilim de care este) care se poate manifesta și la nivel morfematic, adică la nivelul tuturor categoriilor gramaticale (inclusiv verbale). Acest lucru ne obligă să căutăm articolului un alt rol decât cel de morfem al „categoriei gramaticale a determinării”.

(3) Vorbind despre gramatica adverbilor, Dumitru Nica aduce în discuție adverbele cu înțeles actualizator/ adverbe particule (Nica, 1988: 85). Statutul incert al acestor adverbe (ex.: *chiar, și, mai, tot, cam, prea* etc.) îl determină pe autor să afirme că „pot fi încadrate în categoria determinării, ca morfeme ale determinării”, făcând „în cadrul grupului verbal oficiul pe care-l fac, în alte condiții și cu alte caracteristici formal-gramaticale, articolele în cadrul grupului nominal” (*Ibidem*: 85).

Observație 1. Spre deosebire de alți lingviști, Dumitru Nica afirmă că „elementele care servesc categoria determinării nu trebuie înțelese numai decât ca morfeme, cum lasă a se înțelege unele lucrări” (*Ibidem*: 155). Din acest motiv, considerăm că afirmațiile lingvistului presupun două variante de înțelegere:

a) determinarea este o categorie gramaticală atipică al cărei inventar cuprinde atât morfeme, cât și clase lexico-gramaticale (exemplul dat de autor: adjectivele de întărire). Din punctul nostru de vedere, această variantă de interpretare trebuie respinsă, întrucât

categoria gramaticală, prin definiție⁶, are ca mijloace de expresie exclusiv flectivele.

b) determinarea este o categorie, dar nu gramaticală, și, prin urmare, trebuie stabilit ce fel de categorie este.

Observație 2. Încadrarea adverbilor „particule” (numite și semiadverbe sau adverbe de modalitate) în rândul morfemelor o considerăm discutabilă, deoarece aceste unități, deși au corp fonetic redus, au funcție sintactică autonomă (atribut sau complement) (Neamțu, 1986: 28).

Având în vedere acest studiu, al cărui scop a fost evidențierea elementelor în litigiu care privesc noua categorie gramaticală, elemente care nu s-au avut în vedere în momentul întocmirii celor două tratate mari de gramatică (*GALR* și *GBLR*), considerăm că determinarea, în calitate de categorie gramaticală care întâmpină serioase dificultăți și controverse în mai multe puncte ale caracterizării sale (terminologia, numărul membrilor din interiorul paradigmei și clasa lexico-gramaticală căreia îi aparține), trebuie regândită în așa fel încât să ofere o perspectivă unitară asupra tuturor aspectelor discutate. În funcție de concluziile obținute în urma reconsiderării, vom putea vorbi sau nu de existența acesteia.

REFERINȚE:

- Aldea, Maria, *Categoria gramaticală a determinării*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2006.
- Bidu-Vrănceanu, Angela și alții, *Dicționar de științe ale limbii*, București, Editura Nemira, 2005.
- Ciorănic, Ion, *Despre articol*, în LR, anul II, nr. 4, 1953, p. 82–87.
- Coja, Ion, *Articolul – parte de vorbire sau morfem al determinării?*, în SCL, anul XX, nr. 2, 1969, p. 167–181.
- Constantinescu-Dobridor, Gh., *Morfologia limbii române*, București, Editura Științifică, 1974.
- Constantinescu-Dobridor, Gh., *Dicționar de termeni lingvistici*, București, Editura Teora, 1998.
- Diaconescu, Paula, *Un mod de descriere a flexiunii nominale, cu aplicație la limba română contemporană*, în SCL, anul XII, nr. 2, 1961, p. 163–192.
- Diaconescu, Paula *Structură și evoluție în morfologia substantivului românesc*, București, Editura Academiei Socialiste România, 1970.

⁶ Pentru definirea și trăsăturile conceptului de „categorie gramaticală”, a se vedea Angela Bidu-Vrănceanu și alții, 2005.

- Dragoș, Elena, *Categoria gramaticală a determinării – o categorie panmorfologică?*, în Sanda Reinheimer Rîpeanu, Ioana Vintilă-Rădulescu (coordonatori), *Limba română, limbă romanică. Omagiu acad. Marius Sala la împlinirea a 75 de ani*, București, Editura Academiei Române, 2007, p. 135–140.
- Găitânanu, Ștefan, *Gramatica actuală a limbii române. Morfologia*, Editura Tempora, 1998.
- Guțu Romalo, Valeria, *Articolul și categoria determinării în limba română actuală*, în *Elemente de lingvistică structurală*, Editura Științifică, București, 1967, p. 225–236.
- Guțu Romalo, Valeria, *Morfologie structurală a limbii române*, București, Editura Academiei Socialiste România, 1968.
- Guțu Romalo, Valeria (coord), *Gramatica limbii române*, vol. I. *Cuvântul*, București, Editura Academiei Române, 2005 (*GALR*).
- Iacob, Șt., *Determinare și individualizare*, în LR, anul VI, nr. 3, 1957, p.14–21.
- Iordan, Iorgu; Guțu Romalo, Valeria; Niculescu, Alexandru, *Structura morfologică a limbii contemporane*, București, Editura Științifică, 1967.
- Iordan, Iorgu; Robu, Vladimir, *Limba română contemporană*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978.
- Irimia, Dumitru, *Gramatica limbii române*, Iași, Editura Polirom, 1997.
- Mîinea, Mihaela, *Un tip special de determinare verbală*, în LR, anul XVIII, nr. 6, 1969, p. 527–536.
- Neamțu, G. G., *Predicatul în limba română. O reconsiderare a predicatului nominal*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986.
- Neamțu, G. G., *În problema „articolului nehotărât” UN, O*, în idem, *Studii și articole gramaticale*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Nova, 2014, p 120–127.
- Neamțu, G. G., *Observații pe marginea conceptelor de „articol” și „determinare”*, în idem, *Studii și articole gramaticale*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Nova, 2014, p. 270–271.
- Nica, Dumitru, *Teoria părților de vorbire. Cu aplicații la adverb*, Iași, Editura Junimea, 1988.
- Oprescu, Mihail, *Articolul ca marcă a individualizării*, în LR, anul XLV, 1996, nr. 1–6, p. 27–29.
- Pană Dindelegan (coord.), *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2010 (*GBLR*).
- Toșa, Alexandru, *Determinare și individualizare*, în „Vatra”, nr. 5, 1977, p. 6.
- Toșa, Alexandru, *Elemente de morfologie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
- Vrăjitoru, Ana, *Valorile categoriale dezvoltate la articolele hotărât și nehotărât la substantivele comune ale limbii române*, în LR, anul XLIV, nr. 1–2, 1995, p. 3–7.
- Vrăjitoru, Ana, *Nominalitatea în limba română*, Iași, Editura Vasiliana, 1998.
- Zugun, Petru, *Morfeme ale categoriei determinării*, în LR, XLIV, nr. 5–6, 1995, p. 167–172.